

مرحوم نوری همدانی، ابتدا در محضر پدر ارجمندش، دوره‌ی مقدماتی علوم حوزوی را به پایان رساند. سطوح عالی را نزد عالم بزرگوار، مرحوم آخوند همدانی (ره) فرا گرفت.

در محضر فرزندگان

مرحوم نوری همدانی، ابتدا در محضر پدر ارجمندش، دوره‌ی مقدماتی علوم حوزوی را به پایان رساند. سطوح عالی را نزد عالم بزرگوار، مرحوم آخوند همدانی (ره) فرا گرفت. در سال 2231 شمسی وارد حوزهی پرافتخار قم شد و در محضر اساتید بزرگ و مفاخر عالم اسلام در آن روز یعنی آیات عظام: حاج آقا حسین بروجردی (ره)؛ محقق داماد (ره)؛ حضرت امام خمینی (ره) و بزرگ مفسر و فیلسوف اعصار علامه‌ی طباطبایی (ره) به فراگیری علوم فقه، اصول، فلسفه و تهذیب نفس پرداخت و به عنوان شاگردی برجسته در محضرشان درخشید و منزلت والایی کسب کرد.

آشنایی با آیت الله بروجردی (ره)

هر چند مرحوم میرزا حسن نوری همدانی، از محضر تمام اساتید بزرگوار و گرانقدر خویش بهره برد، اما آشنایی ایشان با زعیم حوزهی علمیه و مرجع تقلید شیعیان در آن روزگار، به عنوان نقطه‌ی عطفی در زندگانی علمی و اجتهادی ایشان به شمار می‌رود که آثار و برکات فراوانی نیز به همراه داشت.

ملازمت دایمی در محضر آیت الله بروجردی (ره)، باز نویسی و تنظیم دست نوشته‌های ایشان و آماده سازی طبقات رجال، از جمله اموری بود که انجام آنها از سوی مرحوم میرزا حسن نوری، توجه و عنایت خاص آن مرجع بزرگ را نسبت به ایشان در پی داشت تا جایی که به گفته‌ی خود آن مرحوم، آیت الله بروجردی (ره) هر روز برای ایشان دعا می‌فرمودند.

کیفیت آشنایی با آیت الله بروجردی

آن عالم فرزانه در مورد ابتدای آشنایی خود با آیت الله بروجردی می‌فرماید:

«آشنایی من با آیت الله بروجردی از آن جا آغاز شد که روزی استفتایی نوشتم و برای پاسخ، خدمت ایشان دادم. ایشان از خط و انشای من خوششان آمده بود، از این روی سفارش کرده بودند: نویسندگی این استفتا را بگویند بیاید من کارش دارم!

خدمت ایشان رسیدم. مرا مورد لطف قرار دادند و فرمودند: من مقداری نوشته دارم، از شما می‌خواهم که کمک کنی و این‌ها را بازنویسی و تنظیم نمایم. من قبول کردم و از آن پس در خدمت ایشان بودم و بسیاری از نوشته‌های علمی و حتی نامه‌های مهم سیاسی را من می‌نوشتم. من سال‌ها در خدمت مرحوم آیت الله بروجردی بودم و کار عمده‌ی من پاکنویس و نگارش مطالب و تحقیقات آن مرحوم بود.»

در جایی دیگر در مورد عنایت خاص آیت الله بروجردی نسبت به خود می‌فرماید:

«آیت الله بروجردی بسیار قدرشناس و مشوق بودند. در یکی از روزها که پاکنویس و تنظیم مطالب را خدمتشان ارایه کردم، وقتی نوشته‌ها را دیدند، بسیار خوشحال شدند و بنده را دعا کردند و افزودند: شما هم در ثواب این نوشته‌ها شریک هستید. پس برای تشویق بنده و قدردانی از زحمات، دستور دادند قیای بَرَک، که مال خودشان بود را به من بدهند. خادم مقداری دیر کرد. اقا صدا زد. مگر نگفتم قبا را بیاورید! قبا را آوردند و تحویل من دادند. پسر بزرگ ایشا

به من گفت: فردا که آمدید، این قبا را بپوشید که آقا قبا را بر تن شما ببیند، خوشحال می شود. فردای آن روز، قبا را پوشیدم. هنگامی که وارد اطاق شدم، آیت الله بروجردی، قبا را بر تن من دیدند، لیکن زدند! از جمله کتب نفی شیعیه که با همت والای آن مرجع بزرگوار و تلاش و پشتکار مرحوم نوری همدانی به طبع رسید، می توان به کتاب شرعی «جامع الرواة» اردبیلی اشاره کرد که با مقدمه آن مرحوم و در زمان حیات آیت الله بروجردی به چاپ رسید

انگیزه کار بر روی طبقات الرجال

طبقات الرجال، اثر نفیس و یادگار ماندگار آیت الله بروجردی (ره) است که از ابتکارات علمی و نبوغ باطنی ایشان سرچشمه گرفته و بسیار مورد عنایت ایشان بود. تنظیم و سروسامان بخشیدن به آن با گذشت روزگار به دست مرحوم حجت الاسلام والمسلمین میرزا حسن نوری همدانی افتاد و ایشان نسبت به انجام آن چنان عشق و علاقه و همت و پشتکاری داشت که به راستی حیرت انگیز و خیره کننده بود. تا جایی که دهی آخر عمر خویش را در کنار سایر امور تبلیغی و دینی، وقف انجام آن نمود و برای به سامان رسیدن آن، لحظه ای فروگذار نکرد و در این راه از تمام امکانات جسمی و روحی خویش بهره می گرفت. شب و روز، زمستان و تابستان و تحت هر شرایطی از اشتغال دائمی بدان دست نمی کشید. حتی اتفاق می افتاد که مدت ها رنج سفر تنهایی به مشهد مقدس و حضور فعال خویش در بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی که متولی چاپ و نشر این کتاب نفیس بود - را به جان می خرید و در غربت و تنهایی با اشراف شخصی خویش نسبت به ادامه ی این کار اقدام می نمود.

۱

مدتی از زمان انجام این کار، با حملات وحشیانه ی رژیم صدام به میهن اسلامی و بمباران شهرها مصادف بود. مرحوم حاج میرزا حسن نوری همدانی، حتی در هنگام بمباران دشمن و در عین خطر جانی در گوشه ی اتاق مطالعه ی خود می نشست و به بازبینی و تدوین فیش های کتاب می پرداخت. گویی عشق و علاقه ی وی به استاد بزرگوار خویش و ماندگاری آثار اهل بیت علیهم السلام وی را از اشتغال به هر امر دیگری باز داشته بود.

آن بزرگوار در مورد شروع اشتغال به این تألیف و انگیزه ی خویش نسبت بدان و رنجی که در انجام آن متحمل گردید، می فرماید:

«کار عمده ای که مرحوم آیت الله بروجردی (ره) در دست انجام داشت، طبقات الرجال و اسانید روایات بود. پس از فوت ایشان، نوشته های خطی بسیاری از وی به جا ماند که به بازنگری و تنظیم نیاز داشت. من این کار را شروع کردم و تنظیم آن را ادامه دادم. پس از چندی، کار را ترک کردم. من که سال ها با ایشان محشور بودم، پس از فوتشان مرتب ایشان را در خواب ملاقات می کردم و مانند گذشته، این جانب را مورد لطف خویش قرار می دادند. پس از ترک کار روی طبقات الرجال، مدتی ایشان را در خواب ملاقات نکردم تا شبی این توفیق حاصل شد و خواب دیدم که در همان اتاق مطالعه و تحقیق بیت آن مرحوم هستم. احساس می کردم که مرحوم آیت الله بروجردی از اندرونی به بیرونی تشریف می آورند. این، در حالی بود که می دانستم ایشان فوت کرده اند.

با خود گفتم: بینم جاه و مقام حضرت آیت الله بروجردی در آن دنیا چه طور است! از اندرونی بیرون آمد، در حالی که بسیار نورانی و تمیز بود. همراه ایشان شخصی بود که لباس بلند عربی بر تن داشت. فهمیدم که مقام و منزلت ایشان در آن دنیا بسیار عالی است. در عالم خواب حرکت کردم و به دنبال آن جناب راه افتادم. هنگامی که متوجه من شد، دیدم روی خوشی با من ندارد. راه افتادند، من هم حرکت کردم. آن مرحوم برگشت و گفت: برگرد، دنبال ما نیا! مدتی در این اندیشه بودم که چرا مرحوم آیت الله بروجردی از من دلگیر است! تا این که متوجه شدم علتش این است که کا تنظیم و بازنگری طبقات الرجال را ترک کرده ام! از این رو تصمیم گرفتم دوباره مشغول کار شو

پس از آن که مشغول شدم، تاکنون چندین بار ایشان را در خواب ملاقات کرده ام و آن بزرگوار با روی گشاده و خرسندی، این جانب را پذیرفته اند.

یقین دارم که ایشان به احیای این اثر بزرگ علاقه دارند! از این روی تمام وقت و فرصتم را برای سامان دادن این اثر ارزشمند اختصاص داده ام. از بام تا شام مشغول تنظیم فیش های مرحوم آیت الله بروجردی هستم.

زحمت طاقت فرسا در تنظیم رجال

به راستی زحمتی که ایشان در راه احیای این اثر به جان خرید قابل توصیف نیست! زیرا در آن روزگار - سال‌ها 2631 تا 9631 شمسی - هیچ کدام از امکانات تحقیقاتی فعلی از قبیل رایانه و نرم افزارهای پیشرفته ی علوم اسلام با قابلیت جست و جوی سریع وجود نداشت و ایشان - چنان که در گزارشی که به دست خط خودشان در مورد کار فق یکسال بر روی فیش های کتاب ارایه کرده اند و فعلاً موجود است - با همان امکانات دستی و آن روزی، به پیشبرد ای کار همت گماشت. پس از آن که کار تألیف کتاب رو به پایان نهاد - و البته شمع زندگانی آن مرحوم نیز هم زمان رو به خاموشی می گرایید - روزی مقدمه ای که به دست خط خودشان بر کتاب نوشته بودند را به بنده نشان داده و از طهو آثار اتمام کار بسیار اظهار خوشحالی نمودند. آن مرحوم در مصاحبه ای که چند روز مانده به فوتشان با مجله ی حوز انجام دادند، در این باره می فرماید

«کار روی این اثر، مشکل است! زیرا مرحوم آیت الله بروجردی بسیاری از اسامی و عبارات را با حروف رمز نوشته است و در جایی هم توضیح نداده که مراد از رمز چیست! علاوه بر این، مرحوم آیت الله بروجردی، در کودکی از مَر ک افتاده بود و در این حادثه، انگشت شست آن مرحوم آسیب دیده بود! لذا این انگشت رعشه داشت و هنگام نوشته در کنترل نبود. این امر سبب گردیده بود که نوشته های ایشان به خصوص در اواخر عمر، خوانا نباشد

اکنون یکی از مشکلات، فهمیدن دست نوشته های ایشان است. روی این جهت، من که با این نوشته ها آشنا هستم و می فهمم، باید هر چه زودتر نوشته های آن مرحوم را تنظیم کنم! زیرا کسی غیر از من، نمی تواند از این نوشته ه وسر در بیاورد و اگر من از دنیا بروم، این مطالب به جایی

نمی رسند و معطل خواهند ماند!»

مایه ی حیرت و عبرت

سرانجام، هنگامی که آخرین برگ های دفتر نورانی عمر مرحوم حجت الاسلام و المسلمین حاج میرزا حسن نوری همدانی ورق می خورد، آخرین اوراق کتاب طبقات الرجال استاد بزرگوارش آیت الله بروجردی نیز به دست ایشان تنظیم و آماده شد تا آن که در هنگام سفر تبلیغی به سیرجان، ندای حق را لبیک گفت و به ملکوت اعلی پیوست.

آن مرحوم که علاوه بر همت والا در تحقیق و تبلیغ، از ذوق سلیم و هنر خوشنویسی نیز برخوردار بود، پس از پایان تلاش چند ساله در تنظیم کتاب، زحمت بازنویسی آن را به خط زیبای شکسته نستعلیق نیز بر عهده گرفت و آن را توفیقی مضاعف در جهت احیای این اثر برای خویش به شمار می آورد.

این کتاب، چند ماه پس از رحلت آن عالم فرزانه و در فقدان ایشان از طرف بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی از روی دست خط زیبای ایشان به چاپ رسید. اما آن چه به راستی مایه ی حیرت و البته موجب عبرت است، آن است که به جای تجلیل از مقام علمی و قدردانی از زحمات طاقت فرسایی که آن مرحوم در راه نشر و احیای این کتاب کشید، در نبود ایشان از آن بزرگوار تنها به عنوان خطاط و خوشنویس کتاب یاد شد! گویی همه ی زحمات تدوین و تألیف آن را ناشر متحمل شده و کار خوشنویسی آن را به مرحوم حاج میرزا حسن نوری واگذار کرده اند! در شناسنامه ی کتاب این چنین آمده است:

رجال اسانید او طبقات الرجال ...

تألیف

آیت الله العظمی السید حسین الطباطبائی البروجردی (ره)

به خط و تحریر

المغفور له حجة الاسلام و المسلمین الشیخ حسن النوری الهمدانی (ره)]

هر چند این برخورد ناشایسته با مقام علمی یک محقق و عالم دینی، دون شأن والای دینی و علمی ایشان محسوب می گردد، اما قطعاً چیزی از اجر معنوی و اخروی آن مرحوم نخواهد کاست و نزد پروردگار متعال مأجور خواهد بود و هر کس در گرو عمل خویش است. شیفتگی نسبت به تربیت نسل جوان توجه به نسل جوان و صرف دقت و همت در ارشاد و هدایت آنان، از ویژگی های بارز عالمان عامل و دلسوزان مسایل تربیتی و هدایتی جامعه است. مرحوم حجت الاسلام و المسلمین حاج میرزا حسن نوری همدانی از جمله ی همین عالمان دلسوز بود که عشق به جوانان مؤمن و شیفتگی نسبت به تقویت ایمان آنان در وجودش موج می زد. در تمام مدت عمر تبلیغی آن بزرگوار، بیشترین همت و توجه، مصروف نسل جوان جامعه گردید و در راه هدایت و ارشاد آنان سر از پا نمی شناخت. تشکیل و اداره ی «انجمن اسلامی ولی عصر (عج)» در عنفوان خفقان طاغوتی به وسیله ی این عالم بزرگوار و تربیت جوانان فرهیخته میهن اسلامی بر اساس موازین دینی، نمونه ی بارزی از تجلی شیفتگی ایشان به نسل جوان است.

.....

منبع: نوری همدانی، محمد جواد، میراث منبر، ج1، ص32.